

LIETUVOS MOKSLO TARYBOS PIRMININKAS

ĮSAKYMAS DĖL KONKURSIŅĖS PRIORITETINIŲ MOKSLINIŲ TYRIMŲ PROGRAMOS „GEROVĖS VISUOMENĖ“ PATVIRTINIMO

2019 m. birželio 17 d. Nr. V-340
Vilnius

Vadovaudamasis Konkursinių prioritetinių mokslinių tyrimų programų rengimo ir įgyvendinimo tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos mokslo tarybos (toliau – Taryba) pirmininko 2019 m. birželio 6 d. įsakymu Nr. V-295 „Dėl Konkursinių prioritetinių mokslinių tyrimų programų rengimo ir įgyvendinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, 23.2 papunkčiu, Tarybos pirmininko 2019 m. birželio 10 d. įsakymu Nr. V-307 „Dėl Lietuvos mokslo tarybos remiamos veiklos krypties įgyvendinimo tęstinumo užtikrinimo“ ir įvertinęs Tarybos Humanitarinių ir socialinių mokslų komiteto 2019 m. birželio 17 d. siūlymą (protokolas Nr. HSM-P-15 09),

t v i r t i n u konkursinę prioritetinių mokslinių tyrimų programą „Gerovės visuomenė“ (pridedama).

Pirmininko pavaduotojas, pavaduojantis pirmininką

Ričardas Rotomskis

PATVIRTINTA
Lietuvos mokslo tarybos pirmininko
2019 m. birželio 17 d. įsakymu
Nr. V-340

KONKURSIŅĖ PRIORITETINIŲ MOKSLINIŲ TYRIMŲ PROGRAMA „GEROVĖS VISUOMENĖ“

I SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Konkursinės prioritetinių mokslinių tyrimų programos „Gerovės visuomenė“ (toliau – Programa) paskirtis – atlikti gerovės visuomenės prielaidų ir jos raidos Lietuvoje kompleksinius mokslinius tyrimus.

2. Ilgalaikis strateginis šalies raidos tikslas yra gerovės visuomenės ir gerovės valstybės kūrimas. Valstybės pažangos strategijoje „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 15 d. nutarimu Nr. XI-2015 „Dėl Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo“, ir 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. lapkričio 28 d. nutarimu Nr. 1482 „Dėl 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programos patvirtinimo“, pabrėžiama, kad visuomenės gerovės kūrimas yra esminis Lietuvos pažangos tikslas. Europos Komisijos 2010 m. kovo 3 d. komunikate Nr. KOM (2010) „Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija „Europa 2020“ taip pat numatyta, kad Europos Sąjungos (toliau – ES) valstybėse turi būti sudarytos sąlygos pažangesniam, tvaresniam ir labiau integruotam augimui. Europos Sąjungos mokslinių tyrimų ir inovacijų programoje „Horizontas 2020“, patvirtintoje Europos Parlamento ir Europos Tarybos 2011 m. lapkričio 30 d. reglamentu Nr. KOM (2011) 809, skirtoje investuoti į mokslinius tyrimus ir inovacijas, numatoma, kad moksliniai tyrimai turi padėti spręsti šiuolaikinei visuomenei kylančius iššūkius, remiantis žmonių sveikatos gerinimu ir gerovės didinimu, integracinių, naujoviškų ir saugių Europos visuomenių kūrimu precedento neturinčių permainų ir augančios pasaulio tarpusavio priklausomybės sąlygomis.

Septynioliktos Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – LRV) 2016–2020 metų programoje, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Seimo 2016 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. XIII-82 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, pabrėžiama, kad valstybės raidos vizija ir siūlomi sprendimai paremti penkių darnų – darnaus žmogaus, darnios visuomenės, darnaus švietimo ir kultūros, darnios ekonomikos ir darnaus valstybės valdymo – principu.

Šios Programos pirmtakė buvo nacionalinė mokslo programa „Gerovės visuomenė“, parengta atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. spalio 14 d. nutarimą Nr. 951 „Dėl Prioritetinių mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros ir inovacijų raidos (sumanios specializacijos) kryptių patvirtinimo“, kuriame viena iš sumanios specializacijos prioritetinių kryptių – įtrauki ir kūrybinga visuomenė, taip pat į Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2013 m. spalio 11 d. įsakymą Nr. V-949 „Dėl Nacionalinių mokslo programų sąrašo patvirtinimo“. Tačiau nacionalinė mokslo programa „Gerovės visuomenė“ buvo įgyvendinama tik pusę numatyto laikotarpio (2015–2018 m.), nes pasikeitus Lietuvos Respublikos teisės aktams (2018 m. birželio 30 d. priėmus Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 4, 14, 15, 21, 23, 24, 84 straipsnių pakeitimo ir 18, 25 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymą Nr. XIII-1415 ir Lietuvos Respublikos technologijų ir inovacijų įstatymą Nr. XIII-1414) nacionalinių mokslo programų kaip priemonės nebėra numatyta, todėl ši Programa tęsia nacionalinės mokslo programos „Gerovės visuomenė“ tyrimų tematiką.

3. Įgyvendinus šią Programą, viena vertus, bus sistemiskai ištirtos ir pagrįstos gerovės visuomenės vystymosi prielaidos ir galimybės, kita vertus, atsiras naujų paskatų plėtoti visuomenės tyrimus, kursiančius mokslo žinias, susijusias su aktualiausiais visuomenės ir valstybės poreikiais. Numatomi Programos rezultatai – surinkti ir susisteminti nauji empiriniai duomenys ir žinios,

mokslinės publikacijos, parengtos metodikos, rodiklių sistemos, rekomendacijos valstybės institucijoms ir kita – paskatins spartesnę gerovės visuomenės vystymąsi Lietuvoje.

II SKYRIUS ESAMOS MOKSLINIŲ TYRIMŲ BŪKLĖS ANALIZĖ

4. Šiuolaikinis pasaulis patiria daugybę iššūkių, kuriems spręsti būtina pasitelkti išsamius bei kompleksiškus tyrimus. XXI amžiaus gerovės plėtros iššūkius Europoje galima suskirstyti į keturias kategorijas: demografiniai ir socialiniai iššūkiai – Europos šalių gyventojų senėjimas, gimstamumo mažėjimas, išlaidų socialinėms reikmėms (pensijoms, sveikatos apsaugai ir kt.) didėjimas; kultūriniai iššūkiai – šeimos deinstitutionalizacija ir visuomenės individualizacija; ekonominiai iššūkiai – gilėjanti socialinė atskirtis ir didėjanti ekonominė nelygybė, sparčiai keičiantis darbo rinkai ryškėjanti inercija žmonių išteklių srityje, ekonominių pasaulio galių persiskirstymas; globalizacijos ir integracijos į Europą iššūkiai – socialinis dempingas, migracija, socialinis turizmas, laisvas darbo jėgos judėjimas. Šalia šių išvardintų atsiranda nauji, tokie kaip klimato kaita, globali gyventojų migracija, pabėgėlių krizė Europoje, partinės sistemos krizė, kurie taip pat neišvengiamai palies gerovės valstybės struktūras, vers jas keistis, adaptuotis prie naujų sąlygų. Lietuva nėra išimtis, gerovės valstybės bei gerovės visuomenės raidos problemos išlieka aštrios, reikalaujančios skubių pakeičių bei problemų sprendimo. Šios programos tikslas – prisidėti prie sisteminių bei kompleksinių gerovės valstybės bei gerovės visuomenės tyrimų ne tik Lietuvoje, bet ir tarptautiniu mastu, ieškoti geriausių bei inovatyviausių gerovės problemų sprendimo būdų.

5. „Gerovės visuomenės“ sąvoka yra laikoma alternatyva „gerovės valstybės“ sąvokai. **Gerovės valstybė** suprantama kaip valstybės įsipareigojimas garantuoti kiekvienam orų gyvenimą. Jis suteikiamas ne kaip labdara, o kaip socialinė teisė – per socialinę apsaugą, socialines paslaugas, darbo rinkos ir būsto politiką, švietimą ir sveikatos apsaugą. Gerovės valstybe laikoma šiuolaikinė valstybė, kuri yra įsipareigojusi apsaugoti savo piliečius nuo laisvos rinkos rizikų, kylančių dėl nedarbo, vyresnio amžiaus ar negalios, ir taip jiems suteikti ekonominį saugumą. Valstybės įsipareigojimų savo piliečiams ir socialinės apsaugos priemonių visuma sudaro gerovės valstybės branduolį. XX amžiaus pabaigoje socialinių mokslų tyrėjai ir politikos ekspertai atkreipė dėmesį į tai, kad sulėtėjus kapitalizmo augimui gerovės valstybė išgyvena krizę – augančios investicijos į gerovę beveik nebemažina socialinės atskirties ir skurdo.

Gerovės visuomenės samprata yra vienas iš atsakų į gerovės valstybės krizę. Gerovės visuomenės teoretikai pabrėžia gerovės sistemos decentralizavimą, kitų, ne tik valstybinių institucijų (asociacijų, vietos bendruomenių ir pan.) įsitraukimą į gerovės kūrimą.

Gerovės valstybės sampratą papildantis gerovės visuomenės požiūris kelia naujų iššūkių socialinei teorijai ir praktikai, todėl tolesni gerovės valstybės tyrimai turėtų būti papildyti problematika, susijusia su gerovės visuomenės dedamosiomis (gerovės sistemos decentralizavimu, visuomeninių organizacijų įtraukimu į gerovės sistemą, pačių piliečių aktyvesniu dalyvavimu, organizuojant gerovės sistemą, socialinio kapitalo ir socialinių tinklų vaidmeniu, kuriant gerovės sistemą, ir pan.).

Lietuvai gerovės valstybės bei gerovės visuomenės raidos tyrimai ypač aktualūs, nes pagal įvairius visuomenės gerovės parametrus Lietuva atsilieka nuo ES vidurkio. Lietuvoje itin netolygus išteklių paskirstymas: egzistuoja didelė pajamų, materialių gyvenimo sąlygų, sveikatos ir jos priežiūros, gero išsilavinimo ir kultūros prieinamumo nelygybė, didėja mirtingumo skirtumai tarp miesto ir kaimo gyventojų, vyrų ir moterų gyvenimo trukmės skirtumai yra vieni didžiausių Europoje, beveik nemažėja skurdo rizikos lygis (tiek generuojamas rinkos – iki socialinių išmokų, tiek pakoreguotas valstybės – po socialinių išmokų), didėja socialinė atskirtis. Siekiant sumažinti skurdą, socialinę atskirtį ir nelygybę būtina gerinti mokesčių sistemą bei socialinių išmokų sistemos struktūrą. Visos šios problemos reikalauja kompleksinių tyrimų siejančių gerovės parametrus su mokesčių bei socialinės apsaugos sistema, apimant ir pilietines iniciatyvas gerovės srityje.

6. Lietuvos socialinės gerovės sistema, nors formaliai aprėpia visas šiuolaikinėms valstybėms įprastas sritis (apsauga senatvės, ligos, negalios, nedarbo ir kitais atvejais) ir socialines problemas,

dėl lėšų trūkumo ir organizavimo spragų yra nepakankama. Dėl to gilėja problemos, kurioms spręsti jau dabar reikia ypač brangių socialinės integracijos paslaugų. Daugelis gyventojų patenka į socialinę priklausomybę arba emigruoja.

7. Gyventojų sergamumą ir poreikį didinti sveikatos išlaidas netiesiogiai rodo mirtingumo priežastys. Lietuvai būdingas labai didelis nenatūralių mirčių skaičius (dėl nelaimingų įvykių darbe, keliuose, skendimų, sušalimų, savižudybių). Tai labai susiję su socialinėmis problemomis ir rizikinga gyventojų elgsena. Vienas iš ryškiausių socialinės gerovės apleistumo rodiklių – sergamumas tuberkuloze (jos plitimas industrinėse šalyse labiausiai siejamas su skurdu, socialine atskirtimi ir nepakankama medicinine bei socialine pagalba ligoniams bei rizikos grupių žmonėms). Lietuvoje sergamumas tuberkuloze keletą kartų viršija net naujųjų ES šalių vidurkį, o ES vidurkį – net šešis kartus.

8. Lietuva išsiskiria itin dideliu mirštamumu nuo lėtinių neinfekcinių ligų, kurių pagrindinė priežastis – rizikinga elgsena ir sveikatai nepalanki gyvensena. Keturi pagrindiniai rizikos veiksniai (rūkymas, alkoholio vartojimas, nesveika mityba ir mažas fizinis aktyvumas), nurodyti Jungtinių Tautų (toliau – JT) strateginiuose dokumentuose, Lietuvoje yra itin paplitę. JT rezoliucijoje dėl lėtinių neinfekcinių ligų prevencijos ir kontrolės pabrėžiama, kad šios ligos ir jų rizikos veiksniai yra viena iš didžiausių kliūčių darniam šalių vystymuisi ir ekonominei raidai. Vengimas spręsti šias problemas prisideda prie itin didelių sveikatos netolygumų. Tokių esama ir Lietuvoje, o socialinės, sveikatos ir ekonominės gerovės stoka neatsiejama nuo žemesnio išsilavinimo ir sudėtingesnės šeiminės padėties.

9. Vis didesne problema tampa gyventojų psichikos sveikata. Pasaulio sveikatos organizacijos teigimu, psichikos sveikatos sutrikimų našta visuomenei yra kur kas didesnė, nei manoma. Psichikos sutrikimai pasaulyje sudaro apie 14 procentų visų negalios atvejų. Iki 2020 metų jie taps dažniausia ligų ir nedarbingumo priežastimi išsivysčiusiose šalyse ir užims antrąją vietą tarp negalios priežasčių. Iki šiol nežinoma, kaip psichikos sveikatos problemų mastą veikia besivystančios technologijos, keičiančios įprastinį gyventojų bendravimą, spartėjantis gyvenimo tempas ir kiti veiksniai. Žmonėms, turintiems psichikos sveikatos problemų bei patiriantiems psichologinių sunkumų, būdinga ir blogesnė fizinė sveikata, didesnis mirštamumas. Lietuva yra tarp tų pasaulio šalių, kuriose itin daug savižudybių, alkoholio vartotojų ir psichikos sveikatos problemų.

10. Lietuvoje įgyvendinamos nacionalinės ir kitokios nusikalstamumo prevencijos programos ir priemonės nėra pakankamai veiksmingos. Tik dalis jų daro prevencinį poveikį nusikalstamumui ir didina piliečių viktimologinį saugumą. Įstatymo viršenybės nepaisymas, neatitikimai tarp visuomenei priimtinių taisyklių ir įgyvendinamo teisingumo gerokai mažina visuomenės pasitikėjimą teisėsaugos institucijomis ir pačia teisine sistema.

11. Kaip atskirą ir plačią tyrimų sritį reikėtų išskirti pilietiškumo tyrimus: pilietinių vertybių, pilietinės visuomenės, pilietinio dalyvavimo, pilietinės kultūros, piliečių ir valstybės santykių pokomunistinėje demokratijoje, europinės tapatybės. Nemažai dėmesio Lietuvos mokslininkai skiria įtraukiančios visuomenės problemoms: socialinio ir kultūrinio kapitalo, nacionalinio, etninio, religinio identiteto, demokratijos supratimo ir vertinimo, asmeninės ir socialinės gerovės, kaimo ir miesto gyvenimo kokybės, švietimo ir užimtumo, psichologinės gerovės. Tačiau pažymėtina, kad Lietuvoje visos šios problemos nėra tyrinėjamos sistemiskai, dalyvavimą tyrimuose dažnai lemia atsitiktinumas, paprastai susijęs su tarptautinių tyrimų arba tyrimus užsakančių institucijų interesais. Lietuvos socialinės gerovės sistemos sėkminga plėtra neįmanoma be išsamios įvairių visuomenės grupių gyvenimo sąlygų ir socialinės politikos padarinių analizės.

12. Daugumai socialinių problemų spręsti reikalingi ekonominiai ištekliai yra neatsiejami nuo nuoseklaus ilgalaikio ūkio augimo. Daugelyje išsivysčiusių pasaulio valstybių inovacijos jau seniai yra pagrindinis ekonominio augimo variklis, leidžiantis pasiekti didelį verslo našumą ir pelningumą, sparčiai gerinantis piliečių gyvenimo kokybę. Lietuvai būdingas žemas inovacinės veiklos lygis, o statistiniai duomenys (2011 metai) rodo, kad didžioji dalis (72 procentai) šalies pramonės įmonių nevykdo jokios inovacinės veiklos. Itin mažą strategiškai reikšmingą inovacinę veiklą vykdžiusių įmonių skaičių (1 procentas) lemia neišplėtoti moksliniai tyrimai ir menka

technologinė plėtra versle ir pramonėje. Mažai esama įmonių (4 procentai), plėtojančių technologijų modifikavimu (be mokslinių tyrimų) grįstas inovacijas. Pagal Europos Komisijos dokumente „European Innovation Scoreboard 2013“ paskelbtą apibendrintą inovacijų indeksą Lietuvos inovatyvumas vertinamas 0,28 balo. Lietuva labai atsilieka nuo ES-27 šalių vidurkio (0,54 balo). Nors inovacijos yra įvairialypės (technologinės – procesų bei produktų, socialinės, politinės ir kitokios), formuojant strateginius inovacijų skatinimo dokumentus, Lietuvoje dažniausiai apsiribojama technologinėmis inovacijomis. Lietuvoje vyrauja (santykinai) tęstinės ir pritaikymo (adaptavimo) būdu diegiamos inovacijos (11 procentų įmonių). Sparčiai plėtojantis žinių ekonomikai ir globalizacijai, tokio tipo inovacijos nėra labai perspektyvios.

13. Nors deklaruojama, kad inovacijų rėmimas Lietuvoje yra vienas iš svarbiausių uždavinių, tačiau moksliniams tyrimams ir eksperimentinei (socialinei, kultūrinei) plėtrai (toliau – MTEP) tebeskiriami labai mažai lėšų (2015 metais – vos 1,04 procento BVP; ES vidurkis – apie 2,06 procento). Privataus sektoriaus išlaidos MTEP yra ypač mažos (apie 0,28 procento BVP). Nors viešojo sektoriaus šios srities išlaidos beveik prilygsta ES vidurkiui (Lietuvoje jos sudaro apie 0,76 procento BVP), tačiau šio sektoriaus moksliniai tyrimai ir jų rezultatai nėra pakankamai orientuoti į ūkio ir visuomenės poreikius, verslas mažai naudojami mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros rezultatais.

14. Nors sumanaus augimo ir konkurencingumo tyrimus Lietuvoje kiek paspartino Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2012 m. liepos 9 d. įsakymu Nr. V-1104 patvirtinta ilgalaikė institucinė 2012–2014 metų ekonomikos mokslinių tyrimų programa „Lietuvos ekonomikos ilgalaikio konkurencingumo iššūkiai“, jos spręsti uždaviniai gana riboti: tirta naujų augančių pasaulio ekonomikos centrų konkurencinė grėsmė tradicinėmis technologijomis grindžiamai gamybai Lietuvoje, aukštųjų technologijų ir inovacijų plitimo ūkyje sąveika su verslo aplinka, natūralių monopolijų ir galimų oligopolijų karteliniai susitarimai, žmogiškojo kapitalo, darbo išteklių struktūriniai pokyčiai, darbo paklausos ir pasiūlos lankstumas ūkio sektoriuose ir profesijose. Vis dar labai trūksta tyrimų, kurie kompleksiskai įvertintų gerovės institucijų (socialinės apsaugos, sveikatos apsaugos, darbo rinkos politikos, būsto politikos, švietimo sistemos) veiklą ir įtaką šalies ekonomikai, gyventojų požiūriui į socialinį teisingumą ir perskirstomąją lygybę, demokratijos bei pilietinės visuomenės raidai, politiniams prioritetams bei šalies valdančio elito nuostatoms socialinio teisingumo atžvilgiu.

15. Per beveik trisdešimt atkurtos nepriklausomybės metų Lietuvoje įvyko daug institucinių pokyčių, kuriuos galima sieti su demokratizacija ir europeizacija. Šiuolaikinės visuomenės raidai itin didelį poveikį daro piliečių dalyvavimas bendruomenių gyvenime ir vietos savivaldoje, šalies gyventojų pilietinis aktyvumas (arba visuomenės narių įsitraukimo į viešąjį gyvenimą lygis), o vietos bendruomenių ir nevyriausybinių organizacijų dalyvavimas, tvarkant viešuosius reikalus, Lietuvoje yra nepakankamas. Pasitikėjimo politinėmis ir valstybės institucijomis bei socialinio pasitikėjimo rodikliai Lietuvoje yra vieni žemiausių Europoje. Pilietinės visuomenės tyrimų (politinio ir pilietinio dalyvavimo, politinių nuostatų) rezultatai rodo, kad turimas politinis ir pilietinis potencialas nėra išnaudojamas ir akumuliuojamas dėl netinkamai veikiančių valstybės institucijų. Visuomeniškai itin pasyvus yra jaunimas, o pakankamai didelė visuomenės dalis stokoja tapatybės su Lietuvos valstybe.

16. Viešojo valdymo srityje tarp svarbiausių problemų yra nepakankamas viešųjų įstaigų veiklos atvirumas ir skaidrumas, nepakankamas piliečių įtraukimas į valstybės valdymą, korupcijos išplitimas, neskaidrūs sprendimai ir ne visada efektyvus teisingumo vykdymas, menka sprendimų orientacija į rezultatus, viešojo sektoriaus organizacijų vadovų lyderystės ir atsakomybės trūkumas, nepakankama viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas. Pagal valdžios efektyvumo rodiklius Lietuva yra atsiliekanči ES valstybė. Svarbiausių viešųjų paslaugų (sveikatos apsaugos, švietimo, socialinės apsaugos) kokybę Lietuvos piliečiai vertina nepalankiai. Viešajam valdymui būtina, kad sprendimai būtų priimami kuo geriau sutarus, pagrįstai, t. y. kad jie būtų grindžiami įrodymais ir įgyvendinami kuo mažesnėmis sąnaudomis, įvertinant *ex ante* ir *ex post* jų poveikį visuomenei ir valstybei.

17. Ateities Lietuvos visuomenės gyvenimo kokybė priklausys ir nuo šalies gebėjimo pertvarkyti socialinę ir ekonominę struktūrą, ją adaptuojant vidaus bei globaliesiems iššūkiams. Esminė šių adaptacijos procesų sėkmės sąlyga – sumani valdymo sistema, kuri bendrų tikslų siekiantiems individams, grupėms ir organizacijoms leistų veikti kartu. Sparčiai kintant aplinkai, tradiciniai valstybės valdymo modeliai nebetinka spręsti labai kompleksiškas visuomenės problemas (visuomenės senėjimo, mažėjančio gimstamumo, intensyvios migracijos, vertybių ir elgsenos pokyčių, ekonomikos restruktūrizacijos, globalaus ekonominių veiklų perkėlimo, urbanizacijos ir kitas), būtina veikti proaktyviai, operatyviai priimti sprendimus, užtikrinti būtinus išteklius, formuoti situacijai adekvačias ir sumanias valdymo struktūras, kurios veiktų atvirai ir išlaikydamos demokratines visuomenės vertybes.

18. Sumanios politikos ir valdymo problemoms tirti daug dėmesio skiriama tiek pasaulyje, tiek Lietuvoje. Pasaulyje atliekami tarptautiniai palyginamieji tyrimai, tačiau Lietuvoje tyrimai dažnai yra vienkartiniai ir fragmentiški. Tęstiniai tyrimai dažnai yra siauros tematikos. Lietuvoje daugiausia dėmesio tenka šioms tyrimų temoms: valstybės tarnybos įvaizdis ir organizacinė elgsena, valstybės tarnautojų vadybinės ir lyderystės kompetencijos, elektroninių paslaugų teikimas ir jų kokybė, viešojo valdymo reformų pasekmės, demokratijos funkcionavimas Lietuvoje, kokybiškų viešų diskusijų prielaidos ir veiksniai, demokratijos įgyvendinimo galimybės ir prielaidos, ES šalių narių piliečių rinkimų elgsena, šiuolaikinės Lietuvos valstybės ir politinės bendruomenės kaitos tendencijos, svarbiausių politinių institucijų pokyčiai. Lietuvos mokslininkai dalyvauja įvairiuose palyginamuosiuose tarptautiniuose tyrimuose ir yra pasiekę svarių rezultatų, atliekant ilgalaikę socialinių ir politinių problemų stebėseną Lietuvoje ir įgyvendinant Tarptautinę socialinio tyrimo programą ir Europos socialinį tyrimą.

19. Tarptautiniame ir valstybės vidaus lygmenyje vykstantys procesai yra glaudžiai susiję. Tarptautinės aplinkos pokyčiai ne tik kelia grėsmę, bet ir suteikia naujų galimybių valstybėms, siekiančioms užtikrinti savo visuomenių gerovę. Lietuvoje atliekami tyrimai dažniausiai koncentruojasi į grėsmių saugumui ir jų prevencijos galimybių analizę. Trūksta išsamesnių tarptautinės aplinkos tyrimų, viešojo valdymo bei pilietinės visuomenės tyrimų integracijos. Tokia integracija yra būtina, siekiant stiprinti valstybės gebėjimus laiku ir tinkamai reaguoti į tarptautinės aplinkos pokyčius.

20. Gerovės valstybės bei gerovės visuomenės formavimąsi galima užtikrinti, tik sukūrus darnias sąveikas tarp individo, visuomenės, valstybės, ekonominės ir socialinės plėtros. Gerovės visuomenės kūrimą turi skatinti duomenimis ir įrodymais pagrįsti kompleksiški daugiakrypčiai, daugiadisciplininiai, tarpdisciplininiai ir palyginamieji moksliniai tyrimai, kurie padės spręsti šalies ir visuomenės raidai strategiškai svarbias problemas ir kurių pagrindu ir vadovaujantis Lietuvos žmonių gerovės, saugumo ir socialinio sugyvenimo interesais bus parengti Lietuvoje vykstančių socialinių, ekonominių, politinių ir kitokių procesų pažinimo bei jų galimo valdymo socialiniai ekonominiai, organizaciniai, teisiniai modeliai.

III SKYRIUS

PROGRAMOS TIKSLAS, UŽDAVINIAI IR ĮGYVENDINIMO PRIEMONĖS

21. Programos tikslas – kompleksiskai išanalizuoti gerovės visuomenės plėtros prielaidas, veiksnius, tendencijas, jos raidos galimybes bei trikdžius.

22. Programos uždaviniai:

22.1. pagrįsti moksliniais tyrimais saugios, tvarios, sveikos ir įtraukios visuomenės vystymąsi Lietuvoje, išanalizuojant visuomenės struktūrą (stratifikaciją), vertybes, nuostatas ir elgsenos kaitą, emigracijos ir reemigracijos veiksnius, socialinę nelygybę ir socialinę atskirtį, sveikatos, socialinius, ekonominius ir kitus gyvenimo kokybei svarbius veiksnius;

22.2. prognozuoti gerovės plėtrą, išanalizuojant politinius, ekonominius ir socialinius, taip pat teritorinės (regioninės) diferenciacijos veiksnius, gerovės sistemos ir šalies ekonominės plėtros sąveikas, įvertinti gerovės institucijų – socialinės ir sveikatos apsaugos, darbo rinkos ir būsto politikų, švietimo sistemos – veiklą ir jų įtaką šalies ekonomikai, demokratijos bei pilietinės

visuomenės raidai, politiniams prioritetams ir šalies valdančiojo elito nuostatoms, analizuoti šalies politinę ir valdymo sistemas kaip gerovės visuomenės plėtros priemones.

23. Programos 22.1 papunktyje nurodytam uždaviniui išspręsti numatomos keturios priemonės:

23.1. įvairių visuomenės grupių socialinės bei psichologinės gyvenimo kokybės, pagrindinių psichikos sveikatos problemų (agresijos, smurto, savižudybių, alkoholio vartojimo ir kitų), sveikos gyvensenos pasirinkimo, tvaraus elgesio, darnaus sveikatos sistemos vystymo, šiuolaikinių technologijų panaudojimo visuomenei įtraukti į sveikos gyvensenos ugdymą ir ligų prevenciją tyrimai;

23.2. Lietuvos visuomenės struktūros (stratifikacijos), vertybių, nuostatų ir elgsenos kaitos, socialinio, tautinio ir religinio tapatumo, gyventojų požiūrių į socialinį teisingumą ir perskirstomąją lygybę, demokratijos bei pilietinės visuomenės raidą, gyventojų sveikatos bei saugumo tyrimai;

23.3. demografinių pokyčių, migracijos, socialinės, ekonominės struktūros kaitos, socialinių investicijų, socialinių, ekonominių, kultūros, sveikatos, švietimo ir mokslo veiksmų ir netolygumų bei galimybių juos mažinti globalizacijos ir ekonominės raidos nestabilumo sąlygomis tyrimai;

23.4. visuomenės nelygybių, socialinio ir regioninio vystymosi netolygumo, kaimo ir miesto skirtumų, socialinio teisingumo, šalies gyventojų užimtumo ir darbo rinkos struktūros bei raidos, darbo motyvacijos didinimo ir nedarbo mažinimo galimybių, kokybiško užimtumo, socialinės ir kultūrinės įtraukties, socialinės sanglaudos, naujų gerovės poreikių, lygių galimybių tyrimai.

24. Programos 22.2 papunktyje nurodytam uždaviniui išspręsti numatomos penkios priemonės:

24.1. institucinių, politinių, technologinių, energetinių, ekonominių, regioninių ir socialinių veiksmų derinimo bei efektyvaus išteklių panaudojimo, kuriant visuomenės gerovę, užtikrinant viešąjį interesą, formuojant ekonomikos politiką ir priimančią sprendimus, atsižvelgus į skirtingas interesų grupes, gerovės sistemos pokyčių Lietuvoje ir jų poveikio sumanios visuomenės ugdymui tyrimai;

24.2. gyventojų socialinį ir ekonominį aktyvumą lemiančių veiksnių poveikio gyventojų užimtumui ir demografinėi elgsenai bei gyventojų subjektyvios gyvenimo kokybės ir gerovės vertinimo, šalies gyventojų dalyvavimo ekonominiame gyvenime tyrimai;

24.3. socialinių, ekonominių santykių, teisingumo, socialinių išmokų ir paslaugų, socialinių investicijų ir socialinių programų poveikio, šalies ūkio raidos įtakos gyventojų pajamų ir gyvenimo sąlygoms, gerovės institucijų – socialinės ir sveikatos apsaugos, darbo rinkos, švietimo ir kitų sistemų – veiklos, valstybės perskirstomų gerovės priemonių ir jų poveikio gerovės visuomenės formavimuisi tyrimai;

24.4. pilietinės visuomenės ir bendruomenių, pilietinės ir politinės kultūros, politinių nuostatų ir vertybių, piliečių ir valstybės santykio, piliečių ir nevyriausybinių organizacijų dalyvavimo viešajame valdyme ir jų sąsajų su gerovės visuomene tyrimai;

24.5. demokratiškesnių politinių institucijų kaitos, teritorinio valdymo, regioninės ir vietos valdžios, viešojo valdymo modernizavimo, naujų gero valdymo modelių ir atviros valdžios, viešojo valdymo poveikio (politikos įgyvendinimo), viešojo administravimo ir viešųjų paslaugų kokybės bei jų prieinamumo, viešojo administravimo gebėjimų, nevyriausybinių sektoriaus ir vietos savivaldos plėtros palyginamieji tyrimai.

IV SKYRIUS

NUMATOMI REZULTATAI IR JŲ PANAUDOJIMO GALIMYBĖS

25. Įgyvendinus Programą, atsižvelgiant į jos uždavinius, bus:

25.1. parengti ir įgyvendinti gerovės visuomenės Lietuvoje plėtros prielaidų, veiksmų, tendencijų mokslinių tyrimų projektai, pagrįsti naujausiomis Lietuvos ir pasaulio mokslininkų patirtimis ir žiniomis (bus parengta ir įgyvendinta ne mažiau kaip 15 tyrimų projektų);

25.2. parengti ir paskelbti Programos aprėpiamų mokslinių tyrimų sričių mokslo straipsniai, mokslo monografijos bei sintetiniai veikalai (ne mažiau kaip 10 mokslo monografijų, mokslo

studijų ir sintetinių veikalų, ne mažiau kaip 35 mokslo straipsniai, iš kurių 10 – tarptautiniuose, turinčiuose citavimo indeksą mokslo leidiniuose);

25.3. gauta naujų duomenų ir sukurta moksliniais tyrimais pagrįstų rekomendacijų valstybės valdymo institucijoms dėl gerovės visuomenės vystymo Lietuvoje (ne mažiau kaip 15 moksliniais tyrimais pagrįstų rekomendacijų);

25.4. vykdoma Programos mokslinių tyrimų ir jų rezultatų sklaida mokslo bendruomenėje (bus surengta ne mažiau kaip 15 nacionalinių ir tarptautinių mokslo renginių Programos mokslinių tyrimų temomis).

26. Svarbiausi Programos rezultatų vertinimo kriterijai yra tyrimų rezultatų reikšmingumas, naujumas, patikimumas, reprezentatyvumas, tarptautiškumas, tyrimų rezultatų sklaida valstybės valdymo institucijoms ir visuomenei. Taip pat bus įvertinti kokybiniai mokslinių tyrimų aspektai: mokslinis ir metodinis inovatyvumas bei rezultatų (taip pat duomenų) patikimumas, pritaikomumas ir prieinamumas tarptautiniu kontekstu, rezultatų sąsajos su esamomis žiniomis. Programos projektų vykdytojai kartu su projekto baigiamąja ataskaita pateiks rekomendacijas dėl programoje numatytos strategiškai svarbios problemos sprendimo galimybių. Šios rekomendacijos bus skelbiamos viešai.

27. Programos uždavinių įgyvendinimo vertinimo rodikliai yra:

27.1. mokslinių tyrimų projektų, parengtų ir įgyvendintų vykdant Programą, skaičius;

27.2. parengtų ir paskelbtų svarbiausių Programos aprėpiamų mokslinių tyrimų sričių mokslo straipsnių, mokslo monografijų ir sintetinių veikalų skaičius;

27.3. atliktus mokslinius tyrimus apibendrinančių nacionalinių ir tarptautinių mokslinių renginių skaičius;

27.4. Programos aprėpiamų moksliniais tyrimais pagrįstų rekomendacijų valstybės valdymo institucijoms skaičius.

28. Programos įgyvendinimo metu sukauptos mokslo žinios leis:

28.1. mokslinių tyrimų rezultatų pagrindu formuluoti gerovės visuomenės vystymo strategiją ir politikas;

28.2. pateikti mokslinių tyrimų rezultatais grįstų rekomendacijų, padėsiančių sparčiau ir veiksmingiau įgyvendinti saugios, sveikos ir įtraukiančios visuomenės, socialinės gerovės, verslumo ir inovacijų, sumanaus augimo ir kokybiškesnio viešojo valdymo tikslus;

28.3. geriau atlikti gerovės politikos stebėseną ir įgyvendinimą;

28.4. plėtoti kokybiškus ir į problemas orientuotus Programos aprėpiamų mokslinių tyrimų sričių mokslinius tyrimus;

28.5. sustiprinti tarptautinį Lietuvos mokslininkų ir kitų tyrėjų bendradarbiavimą;

28.6. plėtoti moksliniais tyrimais pagrįstas studijas Lietuvos universitetuose.

29. Įgyvendinant Programą, bus ugdomi kvalifikuoti socialinių mokslų specialistai. Patrauklesnės taps doktorantūros studijos, daugės galimybių į Lietuvą grįžtantiems užsienyje mokslus baigusiems ir tyrimų patirties įgijusiems mokslininkams.

V SKYRIUS BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

30. Programą administruoja Lietuvos mokslo taryba, vadovaudamasi jos pirmininko 2019 m. birželio 6 d. įsakymu Nr. V-295 „Dėl Konkursinių prioritetinių mokslinių tyrimų programų rengimo ir įgyvendinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ patvirtintu Konkursinių prioritetinių mokslinių tyrimų programų rengimo ir įgyvendinimo tvarkos aprašu.

31. Programa finansuojama, atsižvelgiant į valstybės finansines galimybes, iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto asignavimų, skirtų Lietuvos mokslo tarybai, ir kitų teisėtų finansavimo šaltinių. Numatomas Programos uždavinių ir priemonių įgyvendinimo laikotarpis – 2020–2022 metai. Preliminarus lėšų poreikis Programos uždaviniams ir priemonėms 2020–2022 metams pateiktas Programos priede.

32. Atsižvelgusi į projektų konkursams pateiktų paraiškų skaičių, Lietuvos mokslo taryba gali perskirstyti lėšas Programos uždaviniams įgyvendinti.

33. Programos įgyvendinimas užbaigiamas, kai Lietuvos mokslo tarybos pirmininkas patvirtina Programos baigiamąją ataskaitą.

Konkursinės prioritetinių mokslinių tyrimų programos „Gerovės visuomenė“ priedas

**KONKURSINĖS PRIORITETINIŲ MOKSLINIŲ TYRIMŲ PROGRAMOS
„GEROVĖS VISUOMENĖ“ 2020–2022 METŲ ĮGYVENDINIMO PRIEMONIŲ PLANAS**

Programos uždavinys	Programos uždavinio priemonės	Preliminarus lėšų poreikis, tūkst. eurų			
		2020 m.	2021 m.	2022 m.	Iš viso
1. Pagrįsti moksliniais tyrimais saugios, tvarios, sveikos ir įtraukios visuomenės vystymąsi Lietuvoje, išanalizuojant visuomenės struktūrą (stratifikaciją), vertybes, nuostatas ir elgsenos kaitą, emigracijos ir reemigracijos veiksnius, socialinę nelygybę ir socialinę atskirtį, sveikatos, socialinius, ekonominius ir kitus gyvenimo kokybei svarbius veiksnius.	<p>1.1. Įvairių visuomenės grupių socialinės bei psichologinės gyvenimo kokybės, pagrindinių psichikos sveikatos problemų (agresijos, smurto, savižudybių, alkoholio vartojimo ir kitų), sveikos gyvensenos pasirinkimo, darnaus sveikatos sistemos vystymo, šiuolaikinių technologijų panaudojimo visuomenei įtraukti į sveikos gyvensenos ugdymą ir ligų prevenciją tyrimai;</p> <p>1.2. Lietuvos visuomenės struktūros (stratifikacijos), vertybių, nuostatų ir elgsenos kaitos, socialinio, tautinio ir religinio tapatumo, ypač gyventojų požiūrių į socialinį teisingumą ir perskirstomąją lygybę, demokratijos bei pilietinės visuomenės raidą, gyventojų sveikatos bei saugumo tyrimai;</p> <p>1.3. Demografinių pokyčių, migracijos, socialinės ekonominės struktūros kaitos, socialinių investicijų, socialinių, ekonominių, kultūros, sveikatos, švietimo ir mokslo veiksmų ir netolygumų bei galimybių juos mažinti globalizacijos ir ekonominės raidos nestabilumo sąlygomis tyrimai;</p> <p>1.4. Visuomenės nelygybių, socialinio ir regioninio vystymosi netolygumo, kaimo ir miesto skirtumų, socialinio teisingumo, šalies gyventojų užimtumo ir darbo rinkos struktūros bei raidos, darbo motyvacijos didinimo ir nedarbo mažinimo galimybių, kokybiško užimtumo, socialinės ir kultūrinės įtraukties, socialinės sanglaudos, naujų gerovės poreikių, lygių galimybių tyrimai.</p>	300	300	300	900
2. Prognozuoti gerovės plėtrą,	2.1. Institucinių, politinių, technologinių, energetinių, ekonominių,	300	300	300	900

Programos uždavinys	Programos uždavinio priemonės	Preliminarus lėšų poreikis, tūkst. eurų			
		2020 m.	2021 m.	2022 m.	Iš viso
<p>išanalizuojant politinius, ekonominius ir socialinius, taip pat teritorinės (regioninės) diferenciacijos veiksniai, gerovės sistemos ir šalies ekonominės plėtros sąveikas, įvertinti gerovės institucijų – socialinės ir sveikatos apsaugos, darbo rinkos ir būsto politikų, švietimo sistemos – veiklą ir jų įtaką šalies ekonomikai, demokratijos bei pilietinės visuomenės raidai, politiniams prioritetams ir šalies valdančiojo elito nuostatomis, analizuoti šalies politinę ir valdymo sistemas kaip gerovės visuomenės plėtros priemones.</p>	<p>regioninių ir socialinių veiksnių derinimo bei efektyvaus išteklių panaudojimo, kuriant visuomenės gerovę, užtikrinant viešąjį interesą, formuojant ekonomikos politiką ir priimant sprendimus, atsižvelgus į skirtingas interesų grupes, gerovės sistemos pokyčių Lietuvoje ir jų poveikio sumanios visuomenės ugdymui tyrimai;</p> <p>2.2. Gyventojų socialinį ir ekonominį aktyvumą lemiančių veiksnių poveikio gyventojų užimtumui ir demografinėi elgsenai bei gyventojų subjektyvios gyvenimo kokybės ir gerovės vertinimo, šalies gyventojų dalyvavimo ekonominiame gyvenime tyrimai;</p> <p>2.3. Socialinių ekonominių santykių teisingumo, socialinių išmokų ir paslaugų, socialinių investicijų ir socialinių programų poveikio, šalies ūkio raidos įtakos gyventojų pajamų ir gyvenimo sąlygoms, gerovės institucijų – socialinės ir sveikatos apsaugos, darbo rinkos, švietimo ir kitų sistemų – veiklos, valstybės perskirstomųjų gerovės priemonių ir jų poveikio gerovės visuomenės formavimuisi tyrimai;</p> <p>2.4. Pilietinės visuomenės ir bendruomenių, pilietinės ir politinės kultūros, politinių nuostatų ir vertybių, piliečių ir valstybės santykio, piliečių ir nevyriausybinų organizacijų dalyvavimo viešajame valdyme ir jų sąsajų su gerovės visuomene tyrimai;</p> <p>2.5. Demokratinių politinių institucijų kaitos, teritorinio valdymo, regioninės ir vietos valdžios, viešojo valdymo modernizavimo, naujų gero valdymo modelių ir atviros valdžios, viešojo valdymo poveikio (politikos įgyvendinimo), viešojo administravimo ir viešųjų paslaugų kokybės bei jų prieinamumo, viešojo administravimo gebėjimų, nevyriausybinių sektoriaus ir vietos savivaldos plėtros palyginamieji tyrimai.</p>				
	Iš viso	600	600	600	1800